

गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

इन्द्रं मतिर्हृद आ वच्यमानाच्छा पतिं स्तोमतष्टा जिगाति।

या जागृविर्विदथे शस्यमानेन्द्र यत्ते जायते विद्धि तस्य ॥ ३.०३९.०१

हृदः- अन्तर्हृदयात्। वच्यमाना- उच्यमाना। स्तोमतष्टा- मन्त्रनिर्मिता। मतिः- मननशक्तिः। पतिम्- पालकम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। अच्छ- अभिलक्ष्य। आ- आभिमुख्येन। जिगाति- गच्छति। या। जागृविः- जागरणशीला। विदथे- यज्ञे। शस्यमाना। इन्द्र। ते- तुभ्यम्। यत्- यन्मननम्। जायते। तस्य- तत्। विद्धि- जानीहि ॥१॥

दिवश्चिदा पूर्वा जायमाना वि जागृविर्विदथे शस्यमाना।

भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे सनजा पित्र्या धीः ॥ ३.०३९.०२

दिवश्चिदा जायमाना- दिव्या। पूर्वा- पुराणी। जागृविः- जागरणशीला। विदथे- यज्ञे। शस्यमाना- प्रोच्यमाना। भद्रा- मङ्गला। अर्जुना वस्त्राणि वसाना- तेजांसि बिभ्रती। सेयम्। अस्मे- अस्माकम्। सनजा- सनातनी। पित्र्या। धीः ॥२॥

यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात्।

वपूंषि जाता मिथुना सचेते तमोहना तपुषो बुध एता ॥ ३.०३९.०३

यमसूः- उषा ज्ञानोदयदेवता। यमा- अश्विनौ प्राणापानेशनशक्त्यधिदेवते। अत्र। असूत- प्रकटयति। जिह्वाया अग्रम्- मज्जिह्वाग्रम्। स्तोतुं पतत्। आ ह्यस्थात्- तिष्ठति खलु। मिथुना- अश्विनौ। जाता- जातानि। वपूंषि- शरीराणि। सचेते- सङ्गच्छतः। तमोहना- अन्धकारनाशकौ। तपुषः- प्रकाशस्य। बुधे- मूलौ। एता- एतौ ॥३॥

नकिरेषां निन्दिता मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः।

इन्द्र एषां दृहिता माहिनावानुद्रोत्राणि ससृजे दंसनावान् ॥ ३.०३९.०४

ये । अस्माकम्- नः । पितरः- पूर्वजा आचार्या ऋषयः । गोषु- चिद्रश्मिप्राप्त्यै । योधाः-
वृत्रैर्योद्धारः । एषाम्- तेषाम् । निन्दिता- निन्दकः । मर्त्येषु- मनुष्येषु । नकिः- न कश्चिदस्ति ।
दंसनावान्- कर्मवान् । माहिनावान्- माहात्म्योपेतः । इन्द्रः- परमेश्वरः । एषाम्-
एतेषामुपासकानाम् । दृहिता- दृढानि । गोत्राणि- चिद्रश्मिवृन्दानि । ससृजे- ससर्ज ॥४॥

सखा ह यत्र सखिभिर्नवगवैरभिज्ञा सत्वभिर्गा अनुगमन् ।

सत्यं तदिन्द्रो दशभिर्दशगवैः सूर्यं विवेद तमसि क्षियन्तम् ॥ ३.०३९.०५

सखिभिः- मित्रैः । सत्वभिः- महासत्त्वैः । नवगवैः- नवगतिभिः । यत्र । अभिज्ञा - अभिगतजानुकं
यथा भवति तथा । आभिमुख्येन प्रतिभा यथा भवति तथा वा । सखा- सुहृत् सन् । गाः-
धेनूश्चिद्रश्मीनित्याध्यात्मिके । अनुगमन्- अनुगच्छन् । इन्द्रः- ईशनाधिदेवता । दशभिर्दशगवैः-
प्रभूतगतिसम्पन्नैरुपासकैः । तत् । सत्यम्- नित्यम् । तमसि- अन्धकारे । क्षियन्तम्- गूहितम् ।
सूर्य- आत्मसूर्यम् । विवेद- ज्ञातवान् ॥५॥

इन्द्रो मधु सम्भृतमुस्त्रियायां पद्वद्विवेद शफवन्नमे गोः ।

गुहा हितं गुह्यं गूळहमप्सु हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान् ॥ ३.०३९.०६

इन्द्रः- ईशनाधिदेवता । उस्त्रियायाम्- गवि चिद्रश्मौ । सम्भृतम्- धृतम् । मधु- मधुरं रसं ज्ञातवान् ।
पद्वत्- पादयुक्ताम् । शफवत्- खुरोपेताम् । गोः- धेनुं चिद्रश्मिमित्याध्यात्मिके । नमे-
आनीतामकरोत् । गुहा हितम्- हृदि निहितम् । गुह्यम्- रहस्यम् । अप्सु- जीवोदकेषु । गूळहम्-
गूढं रसम् । दक्षिणावान्- समर्थ इन्द्रः । दक्षिणे हस्ते- करामलकवदिति भावः । दधे- धृतवान् ॥६॥

ज्योतिर्वृणीत तमसो विजानन्नारे स्याम दुरितादभीके ।

इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः ॥ ३.०३९.०७

विजानन्- ज्ञानी सन् । तमसः- अन्धकारात् । ज्योतिः- प्रकाशम् । वृणीत- अवृणोत् । दुरितात्
आरे- पापादूरे । अभीके- अभये । स्याम- भवेम । सोमपाः- रसानुभवयुत । सोमवृद्ध- रसवृद्ध ।
इन्द्र । पुरुतमस्य- प्रभूतस्य । कारोः- वैदिककर्मकर्तुः । इमाः- एतान् । गिरः- मन्त्रान् । जुषस्व-
सेवस्व ॥७॥

ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु घ्यादूरे स्याम दुरितस्य भूरैः ।

भूरि चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत् ॥ ३.०३९.०८

यज्ञाय- पूजायै दानाय सङ्गतिकरणाय । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । ज्योतिः । अनु स्यात्- अनुभवतु ।
भूरैः- प्रभूतस्य । दुरितस्य- पापस्य । आरे- दूरे । स्याम- भवेम । वसवः- शरण्याः । सुपारासः-
तारका देवाः । तुजतः- दात्रे । मर्त्यस्य- मनुष्याय । भूरि- प्रभूतम् । बर्हणावत्- वृद्धं धनं
यच्छथ ॥८॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ३.०३९.०९

पूर्वं व्याख्यातम् ॥९॥